

Melinda Nađ Abonji

SVETOVİ

(odlomak iz romana *Golubije srce*)

Ulazimo u kupe u kojem je pušenje dozvoljeno, sedamo tamo, iscrpljene od subote kada uvek ima puno posla, u Mondijalu (nije gužva kao ranije, kod Tanersovih, ali ipak), naš voz kreće u pravcu grada, nisam baš raspoložena za izlazak, a da siđemo na sledećoj stanici i prošetamo dole do jezera? Ajde, kaže Nomi, znaš već kako je kada čovek napokon sedne, tek onda primeti koliko je umoran, ali to će brzo proći, za pola sata, najviše. Osim toga danas je veliki koncert, bendovi sviraju celu noć, Ildi, to ne sme da nam promakne, a Mark, i on će da bude tu, zar ne? Valjda, i uzmem limenku iz tašne, hoćeš li i ti?

Nomi i ja, nas dve pijemo pivo, gledamo naš odraz na prozoru vagona, to smo mi, mada izgledamo drugačije nego obično, u Mondijalu, izgledamo kao muškarci, kao odrpani muškarci, smatra otac, i onda počinje beskonačno popovanje ćerkama, koje imaju pogrešne prijatelje sa pogrešnim idejama!, kažem vam, ako takve dođete u Mondijal... i majka ne kaže ništa kada nas vidi takve, jedino što možda protrese glavom, tamo, gde idemo, odeća ne igra nikakvu ulogu, kažemo, a ponekad i verujemo u to, dok ponekad znamo da lažemo, kada smo pred ogledalom, gledajući da li nam radnički kombinezon, tamnoplavi, stoji tako da bi se moglo pomisliti da mu nije poklanjana pažnja – a gde idete onda, pita otac. Na jedno mesto, gde nema zakona, gde je sve dozvoljeno što drugima ne nanosi bol, kaže Nomi, ili ja kažem, naše ogromne, izbledele majice koje nas čine bespolnim. U svakom slučaju, tamo nemate šta da tražite, to ne kažemo, ali nam je na vrh jezika, kada otac predloži da dođe po nas kolima, želi da osmotri izbliza to mesto bez zakona, da umreš od smeha, ne postoji tako nešto, samo je rat bez zakona, a o ratu nemate pojma, ništa ne znate o tome, a zašto da ne dođem po vas, da me se možda ne stidite?

Otac nas danas nije propitivao, kaže Nomi, verovatno ga je majka obradila, juče sam čula kako mu kaže da ćemo nas dve da se iselimo ako se i dalje bude tako ponašao, a mišlim da se toga najviše boji, kaže Nomi. Misliš? Da, sigurno.

Šta je bilo juče, pita Nomi, kucnuvši o odraz moje glave na prozoru, odjednom si izgledala sasvim drugačije, ne znam, Ildi, ponekad sam zabrinuta za svoju veliku sestru, ja, koja pritisne vrh njenog nosa na prozoru, zabrinuta si, zašto? Ponekad mi se čini da sam tako nestvarna, kada poslužujem, kao da sam veštačka stvar, pa počnem da se znojim, sve se okreće... Veštačka, pita Nomi, to ne razumem, u normalnom poslu nema ništa veštačko ili prirodno, i Nomi otpije gutljaj iz limenke, gosti traže nešto od nas, mi tražimo nešto od njih, pri tome je izazovno to što je u takvom okruženju sve kao pirit koji samo liči na zlato, pa ga zovu „mačje zlato“. To mi se sviđa, „mačje zlato“, ali uprkos tome vjerujem da mora postojati jedno istinsko, prirodno jezgro i u poslu...

LICE

Moje jezgro se ne tiče nikoga u Mondijalu, a posebno ne moje pravo jezgro, Ildi, ne smeš toliko da zagrižeš u stvari koje ne možeš promeniti; Nomi, koja me zagri, hajde da pričamo o nečem drugom, na primer o našoj budućnosti, o našoj budućnosti? Da, znaš, šta ćemo raditi kada ostarimo?, i Nomi dodirne vrhom nosa moje čelo, živjećemo zajedno kao gospođa Kehli i gospođa Frojler, šetkaćemo zajedno popodne, ješćemo veličanstvene slatkiše, čitaćemo jedna drugoj, ti ćeš da čitaš a ja ću da slušam. Ne mogu da zamislim ništa lepše, odgovorim.

Volgrot, tako se zove mesto na koje idemo, bivša fabrika koju su zauzeli mladi, približavamo se kompleksu zgrada, pred kojim se gomila đubre u vrećama, kontejneri su prepuni, išarani grafitima, bicikli na sve strane, već ima dosta sveta, kaže Nomi, spoljni zidovi su oslikani, neki kažu izvrjani, mrlje od farbe, linije, figure, crteži, poruke, Nomi i ja se držimo za ruke kao da smo par, ovde nas poznaju, zdravo vas dve, dovikuje Suhanski, već su mu se iskosile oči, pa šta se radi, kako je, dobro, kako si ti?, a nasred unutrašnjeg dvorišta gori vatra, psi koji trče oko vatre, stalno menjajući smer, zavijaju, šta se ovde događa?, a, to, aha, to je paganska prolećna vatra, i Nomi i ja zastanemo za trenutak i gledamo kako psi bivaju sve obesniji, onda neko baci još pola stolice u vatru, pokvarenu dečju igračku, nekakvo smeće, novine, novine, jebeni lažovi, ta piskarala!, više Suhanski, začepi, dovikuje jedan koji pokušava da umiri svog psa; ajmo gore, kaže Nomi, da, uz stepenice ka našem omiljenom kafeu, odakle se vide grad i peroni, gde volim da sedim i gledam vozove kako dolaze i odlaze, gde sam prvi put pila originalni čaj, ništa luckasto, čaj sa začinama, mlekom i medom, ali sama sam sebi izgledala nadobudno, važno; nas ovde svi znaju, znaju da smo iz Jugoslavije, to je skoro kao da si iz Moskve – i Nomi i ja, nas dve pušimo, pokazujemo jedna drugoj šta se promenilo od naše zadnje posete, plastična figura Madone svetluca iznad bara, ružičasto, žuto, svetloplavo i zeleno, mural od grafita koji i dalje buja, bezbrojne figurice koje su isprepletene, ljudi koji se pretvaraju u zveri, vidi ono čudovište, kaže Nomi, pokazujući na čovekolikog monstruma, koji ima ogromnu glavu ali perfektan razdeljak, on baca kovanice i novčanice u svoje ždrelo, ima grlo sa dobrom cirkulacijom, kažem, i obe se smejemo, jer je crveno ždrelo zaista dobro naslikano sprejom, prosto može da se vidi pulsiranje krvi, a i zamišljamo naše goste kako otvaraju vrata i vide ovu sliku, pokrila bi celi zadnji zid Mondijala, vidno bi štrčala u odnosu na zelenožute, lanene stolnjake, zidni sat, vaze, zavese, gospođice, smem li da vas upitam nešto, da li ste vi ono naslikali?, da li je ta slika simbol nečega?

Mark i Dejv, koji sedaju do nas, hoćemo i mi da se zabavljamo, pa onda ispričajte neki vic!, uzvraća Nomi smejući se. Gde ste vas dve cele nedelje, pita Mark, pozdravljajući prvo mene pa Nomi. Da li je to početak vica, pitam, i Dejv ljubi Nomi, mislim da to radi predugo, želiš li da i tebe neko poljubi, pita Mark, ne, ali znaš li kako se zove bend, to što čujemo iz zvučnika? *Guts Pie Earshot*, kaže Mark, kakvo ime, kažem, kakav glas, i oni danas nastupaju, kaže Mark, vlaži vrhom jezika cigaretu, odlepljuje papir, uzima duvan između kažiprsta i palca, oni su iz Nemačke, Mark, koji meša duvan sa travom, pravi politički bend, nastavlja Mark ne dižući pogled, sviraju samo u zaposednutim zgradama, na političkim akcijama, konsekvantno, kažem, Nomi i Dejv koji se još uvek ljube, Mark, koji mi pruža džoint, ja, koja u stvari ne želi, uvlačim, uvlačim dugo, hoćeš da mi naručiš još jedan čaj, kažem, ide mi na živce onaj tip za šankom koji stalno džonja, Mark, gledam njegove farmerice ko-

je nosi nisko na kukovima, pulover koji je oslobodio parče kože, čaj sa rumom, dovikujem za Markom, podrazumeva se (i za trenutak sam sama sa sobom, gledam šine kako se ukrštaju, ja, koja voli da nekoliko trenutaka posmatra noćne putnike, prateći ponekad sreću nekog opuštenog lica, koje putuje u susret nadi, mogla bih ovde da sedim satima, a da putujem svuda gde nisam bila, u Barselonu, noćnim superbrzim vozom, pa dalje za Madrid i Lisabon, ja nisam običan putnik, ja sam neko ko ode a ne zna da li će ikad da se vrati, svaki put kada bih odlazila na put sredila bih sobu savršeno pedantno, prala bih odeću koju ne bih nosila sa sobom, slagala bih je ili obesila u ormar; prekrila bih ogledalo, da ne gleda sobu bez mene, moj prazni pisaći stočić, abecedno poređane knjige na regalima, krevet sa novom posteljinom, uvek sam se pripremala za odlazak bez povratka, kad bismo pošli za Vojvodinu, a to je dugo bio jedini pravac u kojem sam odlazila na put.)

Nisam te viđao na predavanjima, kaže Mark, stavljajući čaj na sto, trenutno smo jako zauzete, kaže Nomi umesto mene, čime ste to zauzete, hoće da zna Dejv, pomažemo roditeljima, odgovorim, Mark, koji pruža džoint da kruži, roditeljima pomažete? Da, zamisli, radimo na Zlatnoj obali u jednoj kafeteriji, tamo je malo drugačije nego ovde, pa se Nomi i ja nasmejemo, a Mark kaže, mi se družimo sa dve barbike sa Zlatne obale, ko bi rekao, i on se takođe nasmeje, zašto se smeješ, pitam Nomi, koja više puta uvlači dim džointa, trebalo bi da se svi volimo, kaže ona, i Dejv pita, a da mi navratimo tamo, baš bih voleo da vas vidim u tom vašem zlatnoobalnom kafeu, a ja, koja ispija gutljaj čaja što sada ima ukus ruma, ne mislim da je to dobra ideja; zašto ne?, pita Nomi, neka nas slobodno posete, a to je kafe vaših matoraca? Kako se ono zvaše bend, nekakav *Earshot*, pitam i uvlačim dim; menjaš temu?, kaže Mark, i ja ga pogledam, njegovo belo, usko lice, jaki zubi, gusta zamršena kosa, ne volim taj izraz „matorci“, pa uzvratim pitanjem, a šta rade tvoji roditelji? So what?, šta ja imam sa njima, odgovara Mark, nemam ništa, za razliku od vas, vi dobijate lovnu od roditelja. A ti, odakle tebi tvoje krpice, pitam (i odmah će sve biti dobro, trava smo što nije počela da deluje, pomislim, uskoro ću videti životinjske glave umesto ljudskih lica, Mark samo što se nije pretvorio u mačku, a ja u miša, ili obrnuto), noćna smena u pošti, kaže Mark, koji izgleda dobro dok to govori; cela dva ili tri meseca, pitam, Ildi, hajde, poljubi me, prava si veštica kada počneš da razmišljaš, i svi se smeju, i ja se smejem, odjednom je ispred mene Beno, njega je lako prevideti, sa večnom teksas jaknom i podignutih ramena, dugo se nismo videli! Beno sedne za sto, on nikad nikoga ne pozdravlja, već kaže: ej, šta mislite o opsadi Sarajeva?, znate li da kopaju tunel?, već nekoliko nedelja kopaju dan i noć, gradu je potreban tunel, inače neće ništa funkcionisati, kaže Beno, koji je uvek usred svega, u ratnim zbivanjima, i stvarno zna stvari o kojima nemamo pojma; smemo li da otpijemo još koji gutljaj, kaže Dejv, inače ćemo da se isušimo! Konzum zaglupljuje, to znate i sami, jeste Beno, znamo, ali pričaj o tom tunelu. To još nije stiglo u medije, tunel prokopavaju ispod sarajevskog aerodroma, nema vazdušnog saobraćaja, ništa ne može da uđe u grad i izađe iz njega, a preko piste se ne može zbog srpskih snajpera, razumete? Džoint i dalje kruži, Bruno odbija, moramo dobro da razmislimo šta to znači kad je celi grad pod opsadom, hej, mi se ovde malo igramo slobode, a u Sarajevu se bore za goli opstanak, ajde, oladi malo, kaže Dejv, subota je naveče, ili hoćeš da se javiš kao dobroljac? Baš tako, kaže Beno, ili si pećinski čovek ili si kulturan, zar smo postali tako glupi da verujemo u to, začepi uši ako ti se ne sviđa, govorim pre svega sestrama, vas dve,

tražim ljude koji će da sarađuju u medijskoj grupi, skupljamo necenzurisane informacije i novac, da bismo podržali jedine preostale nezavisne novine u Sarajevu, vas dve ste dobro došle, govorite srpskohrvatski, zar ne, to bi nam pomoglo, i Beno nas gleda upitno.

Ni jednu jedinu reč, kažem. Mislio sam da ste iz Srbije. Da, jesmo, ali u našem gradu se uglavnom govori mađarski, a obe smo pošle u školu ovde, inače bismo naučile srpski, kaže Nomi. A, razumem, vi ste iz Vojvodine, šteta, ali ništa za to, možete navratiti, sastajemo se utorkom naveče. Gde? Ovde gore! Beno, koji samo što podigne ramena i već je negde ispario.

Njemu je njegovo preterano zalaganje zamena za nešto, kaže Mark (zašto mu ne protivrečim? Doćiću samo ako zabranite pse u vašoj medijskoj grupi, pomislim, zamišljam grupu frikova kako sede u krugu sa svojim psima, diskutuju o ratu, psi mašu repovima kao zastavama), čao Beno, dovikujem, opet gledam kroz prozor, i više ne jure vozovi, mi se vozimo, dosta brzo, neko nas je natovarilo na veliki viljuškar i ubrzava u pravcu deponije, pitam ko nas vozi i kažem: Mark, pazi, ispadaju ti zubi iz usta, joj, i Mark se smeje, Nomi se smeje, Dejv se smeje, ja se smejem, imaćeš usta ali bez zuba, i vidim kako Madonino srce svetluca, njeno srce nam raste u susret, vozimo se da bismo došli do srca, kažem, Mark se skoro zagrcne od smeha, Ildi, umreću, ti si tako smešna, ha, kaže Dejv, brišući suze, niko od vas se ne smeje bez razloga, ja sam, ja sam, ja sam ja, – ej, ajde da se ćoramo, ti da ljubiš Nomi a ja ću Ildi, viljuškar ima propeler koji nam kovitla hladan vazduh u lica, Dejv? Njegovo veliko lice ispred mene izgleda kao lice tužnog klovna, beži, Dejv, deponija raste, moram da se priprelim za to što će doći, Nomi, Nomi, gde si?, i ja, koja verovatno brzine u plač, ej, Ildi, je li sve u redu, tu sam, kraj tebe, i ja koja kaže, zašto su mi tako hladne ruke?, znaš li zašto smo ovde?, šta tražimo? Zabavljamo se, to verovatno ne kaže Nomi, već Dejv, Dejv, zašto stojiš još uvek ispred mene, drž se Dejv, brzina, zar je ne osećaš, Dejv kaže da Mark tvrdi kako se božanstveno ljubim, hoću da proverim, zatvori oči – beži –, Nomi, gde si?, ajde u podrum, počeo je koncert, Mark koji me pridržava, pošto više nemam noge, nemaš noge?, ti si luda, kaže Mark, da ja sam lišena nogu; ma ajde, zaboravi noge, kaže Mark – ali šta će tu ovi policajci? Zašto smo opkoljeni, je li to u vezi sa mojim nogama? Ildi, unaokolo nisu panduri već ljudi kao što smo ti i ja, Ildi, pazi stepenice! A Nomi, gde je? Dole u podrumu, kaže Mark, ajde, idemo!, viljuškar, kažem, i zašto kažeš da to nisu policajci, svuda okolo su psi, zar ih ne vidiš? Mark, koji me uprti, koji me nosi niz stepenice, jeste li se vas dvoje venčali?, oči, usta u kojima pliva krv, zašto su svi povređeni, i Beno leti iznad nas, Sarajevo, razumete li? Sarajevo! I ja zaronim licem u Markovu ruku, neću više da gledam pse, krvava usta, a tamo gde su nekada bile noge otkucava srce, može li srce da lupa tu gde su inače noge?

Mark koji hoće da me baci u neku rupu, znam da moram da se branim rukama i nogama, vrištim na njega kako bi prestao, to je sofa, Ildi, to je jebena sofa, ne mogu više da te nosim! Ako me baciš u rupu završiću na deponiji, Mark, znala sam, odale su te oči!, i ja se otrgnem, bacim se na pod, Mark zašto me gaziš do smrti tvojim kricima? Nisam to ja, bend urla, kaže Mark – šta?, kakav bend, zašto ne smem da ležim na podu, zašto se pod zabija u mene? Osećaš vibracije, kaže Mark, slušaj, doneću ti flašu vode, moraš da popiješ vode, ti si na prilično lošem tripu, moraš da izađeš iz sebe.

Kasnije sam se obrela u klozetu, Nomi, koja mi glavu stavlja pod mlaz vode, koja mi nešto govori, koja me miluje po obrazu i glavi, ej, da li opet jasno vidiš?, jasno, Nomi, koja kaže, rum i trava ne idu zajedno, baš sam teški amater, kažem, podignem glavu i pogledam se u ogledalu, Nomi koja pritiska svoj obraz uz moj, ličimo jedna na drugu, kaže, usta, oči, ten, samo je kosa različita; sećaš li se kada je baka rekla da svaki čovek ima dva lica? Kako da to zaboravim, kaže Nomi.

Hoću da imam samo jedno lice, kažem.

Nomi, koja dugo čeka, gleda me i najzad kaže, svaki čovek ima više lica, to je stvar opstanka da ih ima.

Ne mogu više da radim u Mondijalu, a ne mogu više ni da dolazim ovamo, to je – lldi, ti si danas loše raspoložena, ajde, nemoj sada da pričamo o načelima, malo ćemo da se osvežimo, malo ćemo da se našminkamo, i onda idemo da igramo, lepa moja sestrice, nemoj sama sebi da zagorčavaš život.

I Nomi i ja smo igrale, sa Dejvom i Markom, Mark i ja smo se upleli ljubeći jedno drugo u vrat, ja sam mu pala u naručje, zalepila se ustima za Markovo rame, moje oči, koje su se sklappale od umora i olakšanja, tvoja koža je bela kao sneg, šaputao mi je Mark na uvo (i tako hladna?), možda možeš preko noći da odlučiš, mislila sam, da odlučiš da postaneš drugačiji, a onda sutradan vidiš, kako je to lako kao dečja igra, i Mark je poljupcima ovlažio moje rame, njegovi prsti su dodirivali moje grudi u taktu, Mark i ja igramo između redova stolica u Mondijalu, slike sa kojih je kapala boja, to lepo izgleda, kažem Marku šapatom na uvo, žuto, crveno i plavo, kapljice boje na zidovima i tapaciranim stolicama, i muštra na tapeti je zadrhtala, kroz sve je prostrujao lakši potres, obe vaze, koje su kao na usporenom snimku padale, baš lepo izgleda, krhotine, kazala sam Marku, razmrljane slike pejzaža, i okretali smo se isprepletenih ruku i nogu, sve dok nas Nomi nije probudila iz našeg sanjarenja, podrum, koji je bio skoro prazan, muzika koja je još samo tiho dopirala iz zvučnika, Mark i Dejv koji su nas dopratili do železničke stanice, sačekavši sa nama prvi voz, i mi se onda zagrlimo, Nomi i Dejv, ja i Mark, kada ćemo se opet videti? Uskoro, i sećam se da mi se učinilo da je jutro hladno, i videla sam se kako stojim na peronu, kosa u neredu, drhtave nogavice, ožnojena majica, videla sam vrhove mojih cipela, koji su dodirivali vrhove Markovih cipela, hoćeš li da dođeš na faks sledeće nedelje? Ne, nemam vremena, odgovorila sam, i čula sam sopstveni glas, osvrnula se prema trafikantu, koji nas je gledao otvorenih usta, gledala sam njega, sebe, nas, golubove, koji su na peronu povijali vratove, brzim pokretima ključali po asfaltu, razdanjivalo se, nebo je već bilo rumeno; i ja sam nas posmatrala iz trafike, iza novina, časopisa žvakaćih guma i čokoladica – da, videla sam nas, prevelike, ja, golubica koja uzbuđeno leprša, uplašena ljudskim koracima.

U leto 1987. naši roditelji su sedeli u dnevnom boravku posle posla, nadnevši se nad knjigu koju im je dao neki državni činovnik, Poznavanje države, i Nomi i ja smo preslišavali roditelje, savezni poslanici, parlament, direktna demokratija, osnivanje države, pitanja iz švajcarske istorije, naši sendviči sa šunkom ostavili su masne fleke na knjizi, to je bio uvek isti redosled: namazati hleb, staviti na njega šunku, poslužavnik sa sendvičima i mineralnom vodom poneti u dnevnu sobu, Nomi i ja, koje nisu morale da polažu ispit za sticanje državljanstva jer nismo bile punoletne, „federilizam“, kaže otac, i smejemo se sa ustima umrljanim maslacem, šta ćeš sa tolikom federima? Otac koji reč „demokratija“ izgovara

kao da je to lepa, elegantna dama, a ne koncept društvenog uređenja, kada je nekome nešto važno onda mora da zazvuči lepo i elegantno, pitanja na koja Nomi i ja ne možemo da odgovorimo, polukanton, šta je sad pa to, ili je kanton ili nije, nismo se samo smejale već smo razbijale glavu jer nam je jezik stalno mrsio račune. Imena kao general Gizan, kako da ih zapamtim? Retoromanski a ne retro-romanski! Nomi, koja kaže, drago mi je što ne moram da polažem taj ispit, i bio je kišni dan, kada smo roditeljima pozelele sreću, i nismo bili izenađeni da su bili ćutljivi kad su došli kući, nismo prošli, rekla je majka, moramo tamo još jednom, neka pitanja uopšte nisu razumeli, kako da odgovorimo kada ne razumemo pitanja? Majka, koja je komisiji predala posebno osebujan recept za štrudlu pošto nije znala šta znači švajcarska reč „Sudel“, kada su joj činovnici ponudili da pravi beleške na cedulji zvanjoj „sudel“ – što je švajcarska reč za lekovite sličice.

I čudno je da baš te večeri igramo monopol, čak i ne znam da li je neko od nas uopšte voleo tu igru, mislim da nije, u svakom slučaju tabla je na stolu, bacamo kockice, kupujemo, otac je nekoliko puta zaglavio u zatvoru, kada bismo nešto igrali onda bi to bile igre kartama, najčešće remi, majka je pobeđivala veoma često, a otac bi promenio sve boje ljuteći se zbog njene sreće na kartama, ali to se veče nije radilo o dobitku ili gubitku u igri, već o tome da među naša četiri zida opet puca prezrelo voće, očeve vickaste, potcenjivačke primedbe o *Sirkovićima*, o Švajcercima, o prekoalpskim specijalistima za srce, ta njihova mršava pavlaka nema nikakav ukus, njom može samo tamo neka hihihhi domaćica da namaže lice, kaže on, njegova se kockica zaustavi na šestici (kupuje kuću u Frajburgu, to je sigurno promašena investicija, kaže Nomi) i znate li, sada vam govorim kao mesar, zašto Švajcari sve iseckaju do neprepoznatljivosti? Za Švajcarca nema gore stvari od masnoće, kada vidi masne okice odmah ugleda i podignut kažiprst, misli na tvoj *holesterol*, da, a domaćice koje su pre podne u jedanaest još uvek po kafeima, sa svojim svežim frizurama, zajedno traće vreme, dogovarajući se koji je kurs na redu da ga upišu ili gde će naredne zime na skijanje (majka, koja kupuje vodovod, električne centrale i brdske železnice, možda bi rado popila neku prepodnevnu kafu u kafeteriji), a hoćemo li uopšte još da igramo?, pitam, zašto da ne?, pa tek smo počeli, a znate li vi šta se sve stavlja u Cervelat, švajcarsku nacionalnu kobasicu, puno, puno leda i iznutrice, puno, puno jeftinih začina, pa se onda sve to isecka i izgnječi, jer Švajcarci ne žele da znaju da jedu životinje, i na kraju je pred vama ona svetlosmeđa kobasičica, pa ni najmanji deo istine nije više vidljiv (otac koji kupuje po hotel u Frajburgu i Šo de Fonu, neće se nikad isplatiti, kaže Nomi, videćemo, odgovara otac), ali koga je to još briga, pita nas otac, i zašto nas ovde niko ne zove u goste, a i kada pozove onda ponudi viršle sa krompir salatam?, i zašto ovde psi imaju prvenstvo prolaza? (a Nomi i ja se smejemo jer otac šutira imaginarnog psa) ovde možeš bedno da skončaš, a oni će ti još organizovati korektnu sahranu (otac koji u Vojvodini stalno naglašava da se u Švajcarskoj zna za red, tu se zna gde prestaje ulica a počinje trotoar, i nema drveća koje raste uzduž i popreko) očeva se kockica otkotrlja sa stola, on rukom briše ploču, nema više volje da igra jer sada radije izgovara hvalospeve sopstvenoj kulturi, naša pavlaka je pavlaka superlativa, zrnasta, aromatična, naše kobasice sa paprikom su poznate širom sveta, čujte, čak i američke filmske zvezde jedu naš *kolbasz*, a mi, vojvođanski Mađari, smo mnogo gostoljubiviji od Mađara iz Mađarske, naš jezik, koji je svim učenim ljudima još uvek zagonetka; majka odjednom prekida oca i kaže blagim glasom, neugod-

no je da se stalno znojiš dok govoriš nemački, a verovatno se čovek znoji jer zna da greši, ma koliko se trudio, i majka nas sve po redu pogleda raširenih očiju kao da je upravo otkrila nešto šokantno – i pred nama leži tabla sa lažnim novcem, figuricama i kockicama, majčine reči koje pogađaju usred srca pokazujući šta su u biti očeve nadmene tirade – bespomoćnost spram pretrpljenog bola, razočaranja koja su se zabarikadirala iza tih izjava (moglo bi se još toliko toga reći o predrasudi da je glup čovek koji greši govoreći neki jezik, greške mojih roditelja, one u mojim ušima imaju sopstvenu lepotu; to bi bila prilika da se kaže da otac i majka, kada govore mađarski, izgledaju kao preporođeni), a Nomi, kao da može da mi čita misli, kaže, mi ćemo prevoditi simultano kada sledeći put budete išli da polažete ispit, nećeš morati da se znojiš, mama, onda će ta gospoda da se znoje, pošto će roj reći da im zuji oko ušiju.

Ipak nismo slavili kada su otac i majka položili ispit u drugom pokušaju, tako, i to smo obavili, rekao je otac, a majka je sklonila materijal, Poznavanje države, on se smestio u fotelju, ona na sofuu, a mi smo ih gledali sa iščekivanjem, ali otac je upalio televizor, majka se dohvatila njenog pletiva. I?, upitala je Nomi, i šta?, uzvratilo je otac, još nismo Švajcarci, Švajcarci moraju još da glasaju za nas. U svakom slučaju, činovnici su bili veoma ljubazni, čestitali su nam položeni ispit, rekla je majka.

Čuješ li kad nas dozivaju, pita me Dragana, ako dobro oslušneš, čućeš njihove glasove, i Draganine oči lutaju unaokolo kao male, izgubljene kugle. Naše familije nas zovu, a šta mi radimo?, i ona me zgrabi za ruke, moram da uradim nešto, da li me čuješ? (Dragana, koja radnim danima od sedam ujutro do šest naveče radi u našoj kuhinji, a vikendom, zajedno sa njenim mužem ide da čisti), ne mogu da mirno gledam kako mi ubijaju sina, kako upucavaju ili izgledaju!

Pre godine dana počela je opsada Sarajeva, rekao je juče glas iz tv-prijemnika, petog aprila 1992.

(Otac, koji naglo ustaje, to nikom ne ide u glavu, kaže on, da je tamo dole posle godinu dana sve isto, pa to nije moguće, i otac odlazi do regala, strpljivog, tamnosmeđeg, obori ručku, dohvata flašu, sipa svoj viski u čašu, odlazi do kuhinje po led, i čujemo kako vadi kockice leda, neko tu poprilično greši, kaže otac, pošto se vratio u dnevni boravak i seo u fotelju sa svojom čašom. A da li je Dragana iz Sarajeva, pita Nomi, jeste, a je li ona Srпкиnja ili Hrvatica? Ili je čak muslimanka?, ne znam, kaže otac, neću da znam, najbolje je da se ne mešamo, i prebacuje na mađarski program; ne možemo sebi dozvoliti da u radnji pričamo o politici, kaže majka, pre svega sada, kada je situacija sve napetija – znate šta, moramo pokazati ljudima da smo individue, pa nas jednom više neće primećivati, onda ćemo za njih da budemo vazduh, to je najbolje, a ako vas neko pita za mišljenje, mi nemamo mišljenje –)

Ildi, čuješ li kako nas dozivaju? I ja, koja ne zna šta da kaže, svi govore da smo mi Srbi krivi, i Dragana stavlja svoje dlanove na moje obraze, ovi na televizoru mogu da pričaju šta hoće, nemaju oni pojma, svi su krivi, Srbi pucaju sa brda, Izetbegović žrtvuje svoje ljude, kako bi mogao da kaže da su muslimani žrtve i da su Srbi za sve krivi, i Hrvati se udruže sa Srbima kad im paše (usred Evrope, mislim, danas, ne u prošlosti), da, čujem kako nas dozivaju, kažem iznenada, da bih utešila Draganu, da bih je umirila ili da bi konačno začu-tala, i Dragana je sačekala momenat kada smo sami u kuhinji (otac je otišao u veliku na-

bavku, Marlis, koja dole u podrumu sređuje lager), reci, kako ih čuješ?, reci mi tačno, čuješ li ih i noću? Najgore je kad je mesec onako okrugao i blesav, onda mi svi pljuju u uši, moja sestra, moj sin, moje tetke, pljuju mi u uvo i dozivaju, Gago, Gago, jesi li nas zaboravila? Ildi, znaš li koliko je mome sinu? devet, kaže, devet mu je godina, i ne može da uđe u Švajcarsku (i Dragana podiže prekrštene ruke u vazduh kao da je upravo uhapšena), skoro četiri meseca mora da se čeka, zbog zakona!, to je duže od života, sada kada dnevno pogine na stotine ljudi, i ja se stresem, Dragana, koja mi pokazuje fotografiju, moram da ga vidim, njenog sina! Preko volje pogledam sliku, dečak sa sramežljivim licem i očima koje su toliko lepe, koliko samo oči mogu da budu lepe; dete na rukama bake i deda, a iza njih kuća, pola kuće, pomislim.

(Mamika, čije sam mrmljanje stalno slušala, kad god sam bez sna ležala u krevetu, fin zvuk perli sa njene brojanice, koje su se dodirivale dok ih je Mamika okretala, okretala, a onda, posle molitve, pesma koju je pevala svojim jasnim glasom: *od majke imam golubije srce, od oca veselu, bečarsku ćud. O draga moja, sa belom dušicom, moji su me naučili dobru, moji su mi preneli lepotu, sad sam za ljubav i vrele celove...*

Juče, dok sam budna ležala u krevetu, setila sam se Mamikine brojanice, njene vere da su molitva i pesma u stanju da makar malo otupe oštricu stvarnosti, a kada joj je bilo najteže u životu, od dana do dana ju je nosila stalna bezglasna molitva, ona je slepo sledila te reči u budućnost, koje bez tih reči ne bi bilo.)

Znala sam da ih i ti čuješ, kaže Dragana, poljubi sliku, strpa je nazad u bluzu, a sada, Švajcarci sve i da puste sina u zemlju, on ne može da dođe, jer je u Sarajevu; i ja se uplašim jer je Draganin pogled tako grozničav i beznadan, dok me gleda, dok mi priča da čuje sina kako zviždi, visokim i prodornim tonom (istina je strašna i nije ni za koga), i u tom trenutku iskrsava Janka, verovatno jer Dragana ne prestaje da govori o glasovima koje stalno čuje, o njenom obučaru kojeg nije videla godinama, čak i njegov stari bicikl škripi u njenom uvu, on je često grdio da ne ide tako nakrivljena dunjalukom; sve tetke i teče, stričevi i strine, njihova deca, oni su za mene stalno bili tu – ali Janka?

Dragana mi okreće leđa, uzima nož i ljušti krompir i šargarepu, najprostije radnje, koje nisu radnje za sebe, samo govore o tome da mi ovde ne radimo ništa, mislim, a ona kaže, i odjednom mi se pred očima pomalaju oba sveta, jedan naspram drugog, i ne mogu se uskladiti, mi, ovde u Švajcarskoj, i naše porodice u Jugoslaviji, u bivšoj Jugoslaviji, kako se kaže, to su moji neprijatelji, i Dragana pokazuje na ljuspe od krompira, povlači nadlaničom preko očiju, da, mi, Švajcarci živimo ovde, na tribinama, u najmanju ruku to je istina.

Draganina cela porodica – tvoj sin, kako se zove? Danilo! – koja živi u Sarajevu, i Dragana vrškom noža iskruže crne okice iz krompira, (Olimpijada 1984, tada kada je televizija još bila mlada, rezultati koje sam unosila u za to predviđene liste, ko je obarao svetske rekorde? Ingemar Stenmark? Ili Bojan Križaj?

Ali dobro se sećam majke koja je bila dirnuta gledajući Džejn Torvil i Kristofera Dina – da jedan par može da lebdi na ledu –, žiri, koji je jednodušno dao najviše ocene, da li je to mogućnost, kaže majka sa suzama u očima – gde je Sarajevo, pitali smo tada majku, jer smo htele da znamo gde je to čudo ljubavi bilo moguće, i majka je otvorila školski atlas, najverovatnije smo Sarajevo našli u odeljku „balkanske Zemlje“. Sada, 1993. olimpijski stadion je razoren, a ispred ruševina sahranjuju mrtve, ko bi to rekao, kaže se, ko bi pomislio

da je to moguće, piše se, i ja zamišljam kako se Jens Vajsflog priprema na skok, kako još jednom duboko udahne, pre nego što se otisne, namesti se na stazu, duboki čučanj i skok, Jens Vajsflog, zauvek iznad krovova Sarajeva.)

Dobila sam pismo od moje švester, kaže Dragana, da ti ispričam šta piše?

Bolje nemoj, pomislim, ne želim da saznam šta je Draganina sestra napisala. Zamisli, Ildi, oni skoro da više nemaju drveća, sve su ih oborili za ogrev, moja sestra kaže da grad izgleda kao očerupana kokoška, parkovi i ulice bez drveća, ali to nije najstrašnije, nemaju više vode za piće, ni da je puste u nužnik, čak ni u bolnicama nema grejanja... možda kasnije, posle mi ispričaj!, prekidam Dragana. Dragana, koja se odjednom okrene i meri me svojim izgubljenim pogledom, ti se plašiš, kaže, jasno, svi se mi bojimo, da li ste vi nešto čuli od svojih?, da li možete još da telefonirate? I Dragana pokaže na mene nožićem, kao da sam krompir kojem će uskoro iskružiti nekoliko okica. Verovatno sam ja ta, koja pomišlja da je ukloni, u svakom slučaju razmišljam da li bi ovaj svet imao problem manje kada bi nas dve, jedna bosanska Srpkinja i jedna Mađarica iz srpske pokrajine Vojvodine, ležale mrtve na kuhinjskom linoleumu. Ne, na vezama je mrtva tišina, odgovaram, (i svi osim Janke su se do tada okupljali u Beogradskoj, kod strica Morica i strine Mancija, jer su sve do sada jedini koji imaju telefon, svi, pa i najstariji, piju slatku tursku kafu, niko ne seda za telefon pre nego što opere ruke, svi su se poređali na sofi, sa uštirkanim košuljama, opeglanim bluzama, razdeljcima koje samo što su zalizali pljuvačkom, pošto se nikada ne zna šta je u stanju da uradi današnja tehnika, odjednom telefon može da vidi, a zar nije već sada tako, zar ne možeš da vidiš rođake, brata? I decu!, kada im čuješ glasiće kako lepršaju kroz vodove?, i mogu da prođu sati i sati pre nego što prvi ustane sa sofe i napusti krug u kojem se posle razgovora svaka reč rođaka ponovo obrće i okreće, to je događaj koji ispunjava celo popodne, taj telefonski razgovor sa inostranstvom).

Ildi, da li ti još nešto treba osim jaja, pita Dragana, koja baca otpatke u kantu predviđenu za organski otpad i nadlanicom briše čelo. Da, tost sa šunkom i sirom i sendvič sa šparglami (i pozvaću broj međunarodnih informacija, da saznam Jankin telefon, možda Janka ima telefon, možda Janka ima telefon koji još radi, i: međunarodne informacije, to zvuči skoro kao obećanje), otkad ne možeš da pozivaš, pitam Dragana. Otkad su ovi bogohulni ratnici, moji Srbi, počeli da pucaju sa brda. Kunem ti se, da oni rade sa nama šta hoće, pričaju nam da smo se uvek mrzeli, Srbi, Hrvati i muslimani, ma šta kažeš, da vam poverujem, u to ne veruje niko ko ima srca, mi smo svi Bosanci, veruješ li mi?, svi moji rođaci su se uvek osećali kao Bosanci, kaže Dragana, a sada su označeni kao bosanski Srbi, naš grad, koji volimo, u srpskoj opsadi, pod srpskom, hrvatskom i muslimanskom vatrom, (i ako postoji sumanutost u glavi, onda se ona sve brže vrti oko takvih pojmova), i Dragana prstima lovi špargle po konzervi, a mene pri tome zanima zašto su se spustili na Mesec, Ildiko, političare bi morali da strpaju u raketu i da pošalju na Mesec, a ako imaju još benzina neka ih pošalju još dalje, da nađu svog Boga, a nas neka ostave na miru, i Dragana priča sve brže u mešavini švajcarskog i književnog nemačkog koji se onda sve više gubi u srpskohrvatskoj melodiji, Draganini konsonanti, koji kao da plešu jedni sa drugima, Sarajevo će uskoro da umre, videćeš, kaže, mažući parče tosta senfom i stavljajući šunku i sir na nju, jaje u međuvremenu poskakuje u vreloj vodi, zašto celi svet misli da smo mi Srbi ljudožderi, Ildi?, i Dragana stavlja spremljeni sendvič u toster, Dragana i ja, dve životinje, oči u oči, nas

dve, trebalo bi da budemo smrtni neprijatelji, jer je Dragana bosanska Srpkinja ili srpska Bosanka?, a ja sam iz mađarske manjine u Srbiji (sumanutost koja se i dalje vrti u mojoj glavi, u svim glavama), apsurdno je, ali stvarno moguće da moj brat od tetke dezertira jer kao Mađar neće da se bori u Jugoslovenskoj narodnoj armiji, a onda može da se desi da ga ubije Draganin rođak jer je u JNA i tamo ubijaju dezertere; ali može i da se desi da neki Draganin rođak dezertira, pošto se oseća kao Bosanac, kao bosanski Srbin neće da se bori za račun JNA, pa moj brat od tetke ubije Draganinog brata od tetke, jer moj brat od tetke recimo ne dezertira, bori se u redovima JNA, da bi možda sačuvao sopstvenu glavu; ali moguće je da obojicu ubiju muslimani ili Hrvati, da ih raznese mina, negde na nekom nepoznatom mestu, na ničijoj zemlji, dok mi ovde pravimo sendviče u našoj kuhinji.

(jesu li naši gosti nemački Švajcarci ili švajcarski Nemci?)

Dragana, koja stavlja jaja u čašice, tutne mi bele tanjire i sendvič sa špargloma u ruke, po tost moraš doći posle, kaže, a ja se konačno pokrenem u pravcu šanka.

Tog aprilskog dana mislim neprestano na Janku, pokušavam da se setim koliko godina se nismo videle, otresem toz u za to predviđenu posudu, napunim aparat mlevenom kafom, devet godina, biće da je toliko prošlo, mislim, i ne primećujem kada poravnavam smeđi prah, da li to činim lakim pokretom ili je pritisak prejak, devet godina, i naravno čujem Jankin glas, mada sam ga čula samo jednom, sluh ima začuđujuće dobro pamćenje, zavrćem ventil, moram da pitam Nomi, koja danas posluhuje da li je naručen tamni ili svetli makijato, da li je naručen ceđeni sok, ovo ili ono, Dragana koja iz kuhinje više, tost!, i logično, Nomi mora da me priupita na kojoj se planeti upravo nalazim, pa moram da odgovorim, da i ja se to pitam, morala bih sada da joj objašnjavam nadugo i naširoko, da joj kažem da bi bar nas dve trebalo da sednemo i da popričamo, da isplaniramo šta možemo da uradimo, možda da se ipak nađemo sa Benom i njegovom medijskom grupom, rado bih upitala Nomi, da li je razmišljala o tome da naša porodica možda neće preživeti ovaj rat, da deda Pišta ne može da bude operisan jer nema lekova zbog sankcija, da su koliko sutra možda svi mrtvi, teča Piri i tetka Icu, Čila, jer spada u najsiromašnije, Janka, koja bi mogla biti Nomi ili ja, o kojoj jedino što znam, da je napustila našu varošicu i da radi kao spikerka na radiju u Novom Sadu, cela naša porodica, koja pripada prošlosti, koja je nedostupna, Berlinski zid i Gvozdena zavesa više ne postoje, a mi smo odsečeni jedni od drugih, kao da nikada nije postojao put koji nas povezuje, voz u koji se može ući, koji vozi po redu vožnje, šine koje su položene, čemu? Želela bih da upitam Nomi, kako da tražimo Janku, da li misli da bi otac mogao da se raspita o Janki, kako je najbolje da to izvedemo (Nomi, koja mi je nekoliko dana posle mog dvadesetog rođendana rekla da moramo da sahranimo naš plan, neće ići, ne možemo nazad, to je bio detinji san, mi smo dali naše srce u koje se uselila pusta želja, to je poznato, štedeti za budućnost i onda biti nesrećan u starom zavičaju?, ne!, ja, koja je upitala Nomi da li je ovde srećna, Nomi, koja se nasmejala, mi smo mešana bića, koja su u principu srećnija od ostalih, zato što su kod kuće u više svetova, koja se svugde osećaju kao da su kod kuće i koja nigde ne moraju da se osećaju kao da su kod kuće), i Nomi, koja je svaštar, radi u kuhinji, za šankom, posluhuje, pregovara sa dobavljačima, svi je vole, podseća me na to da vremena nisu baš dobra, da posao nismo preuzeli baš u najboljem trenutku, ali uspećemo uprkos svemu!, da nije ljudi kojima smo dragi nikada ne bismo saznali šta se o nama priča!, i Nomi istresa pepeljaru u kan-

tu za đubre, pa zar nije tako? I kada Šererovi okolo pričaju da smo Tanerove podmitili, sa pedeset hiljada!, što joj je nedavno poverila gospođa Frojler, onda mi kažemo, ne!, sto hiljada!, nije beg cacija! (a šta je sa muškim klozetom koji je stalno upišan, šta je sa nalepnicom na ulaznim vratima na kojoj se sunce naopačke smeje?), Nomi, koja mi skreće pažnju na to da je već jedanaest sati, i ja odvrćem klipove na automatu za kafu marke Cimbali, istresam toz redom u posude, zavrćem klipove, puštam jednom automat u leri, gustom četkicom čistim proreze na automatu od kafe – redovno čišćenje je preduslov za dobru kafu – prelazim vlažnom krpom preko spojeva, tako očistim kafu preostalu od filtera, aparat Cimbali, koji zaista dobro poznajem, moje ruke, koje sam upoznavala sve bolje u dodiru sa Cimbalijem (Nomi i ja, koje rade rukama tetke Icu, ubeđena sam u to), da li si pomišljala da bi situacija u Vojvodini mogla da eskalira kao u Bosni, rekla sam tiho Nomi, preko Cimbalijsa, a jezik mi se ne oseća baš dobro od reči „eskalirati“, isto kao i kod izraza „balkanski rat“ ili „sankcije“. Da, kaže Nomi, nastavljajući da lupka pepeljarama o rub kante za đubre, i pogledamo se, i ja vidim sestru koju volim, koja je sada isto tako bespomoćna kao i ja.

*(Sa nemačkog preveo **Dragoslav Dedović**)*